

تحلیلی بر وضعیت امکانات و تسهیلات گردشگری و نقش متقابل آنها بر توسعه گردشگری (مطالعه موردی: شهرستان آستارا)

ماریا نهاوندپور

دانشجوی دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران، ایران

محسن رنجبر^۱

عضو هیات علمی گروه جغرافیا دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام شهرری، تهران، ایران

حسین مجتبی زاده خانقاهی

عضو هیات علمی گروه جغرافیا دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۶/۴ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۱۲

چکیده

توسعه صنعت گردشگری نیازمند آگاهی و شناخت کافی از مسایل و وضعیت زیرساختها و محصولات گردشگری است. بدون آگاهی از امکانات موجود در هر منطقه، امکان برنامه‌ریزی و پیش‌بینی علمی و اصولی کارکردهای گردشگری وجود نخواهد داشت. مقاله حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش، توصیفی-تحلیلی است و با هدف یافتن پاسخ به این سوال که نقش متقابل عناصر گردشگری و توسعه گردشگری در شهرستان آستارا و بسترهای مورد نیاز برای برنامه‌ریزی توسعه شهر چقدر است. جامعه آماری تحقیق شامل گردشگران، کسبه و فعالان حوزه گردشگری است. با توجه به دقیق نبودن تعداد گردشگران (جامعه آماری) از نمونه‌گیری تصادفی قابل دسترس استفاده شده است و مناطق و محلهایی که گردشگران حضور داشته‌اند از جمله بازارچه مرزی، ساحل صدف، تله کابین، برای جمع‌آوری داده‌ها تعیین گردید. یافته‌های توصیفی با استفاده از نرم افزار SPSS تحلیل و فرضیه‌های تحقیق نیز با آزمون فریدمن انجام شد. براساس نتایج حاصل از این پژوهش مکانهای گردشگری شهرستان آستارا در اغلب زمینه‌ها با کمبود امکانات و تسهیلات لازم برای جذب گردشگران مواجه است که بمنظور تحولی سازنده و پویا، ضرورت برنامه‌ریزی و تهیه و اجرای طرح جامع گردشگری در سطح شهرستان میتواند امکان جذب گردشگر بیشتر را فراهم نماید.

واژگان کلیدی: بسترهای گردشگری، توسعه، ایجاد اشتغال، افزایش درآمد، آستارا،

مقدمه

گردشگری یکی از بخش‌هایی است که به دلیل تأثیرات مثبت اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، امروزه مورد توجه جدی کشورهای مختلف قرار گرفته است. صنعت گردشگری به لحاظ درآمدزایی و تأثیر در رشد اقتصادی کشورها در حال تبدیل شدن به صنعت اول در جهان است، طوری که بسیاری از کشورها با ایجاد زمینه‌ها و زیرساخت‌های مناسب در صدد بهره برداری از مزایای این صنعت هستند. برای اغلب این کشورها گردشگری منبع مهمی برای فعالیتهای تجاری، کسب درآمد، اشتغال‌زایی و مبادلات خارجی محسوب می‌شود (Haber&Lerner,1998:197).

کشورهای مقصد برای جذب گردشگران باید با توجه به ویژگی‌های فرهنگی و جغرافیایی خود نسبت به فراهم آوردن زیرساخت‌های لازم اقدام نمایند. این کار نیازمند رویکردی نظام‌گرا نسبت به بخش گردشگری است تا از طریق ایجاد و تأمین تسهیلات مورد نیاز زمینه توسعه گردشگری را فراهم نمایند. از آنجا که وجود تسهیلات مورد نیاز اولین گام در جذب و ماندگاری گردشگران در معنی تقاضای مجدد آنها است. از این رو شناخت وضعیت منطقه از حیث وجود برخی از این عوامل، زمینه را برای آشنایی با وضعیت گردشگری منطقه و توسعه آن فراهم می‌آورد، تا با تأمین انتظارات و نیازهای گردشگران، رضایت آنها را نسبت به مقصد ایجاد نمایند.

در عصر حاضر صنعت گردشگری به عنوان یکی از ارکان توسعه پایدار معرفی می‌شود و به عنوان صادرات نامرئی یکی از درآمدزاترین و ارزآورترین صنایع و سهم بسزایی در کاهش فقر و ارتقای سطح زندگی و تعاملات مثبت فرهنگی دارد. گردشگری از پویاترین بخشهای اقتصادی جهان است که براساس پیش‌بینی‌ها، طی سالهای آینده از لحاظ درآمد در رأس همه بخشهای اقتصادی موجود دنیا قرار گرفته و بزرگترین بخش تجارت بین‌الملل را به خود اختصاص خواهد داد (Toloui,2005:92).

گردشگران مقاصد مختلفی را جهت گذران فراغت و بازدید انتخاب می‌کنند. این مقاصد شامل مناطق سکونتگاهی و یا غیرمسکونی می‌گردند. مناطق غیرمسکونی مانند کوه‌ها و قله مرتفع، جنگلها، دریاچه‌ها، مناطق ویژه زمینشناسی و... است که در صورت افزایش فعالیتهای ناپایدار گردشگری ممکن است یکپارچگی محیطی این مقاصد دستخوش تغییراتی گشته و ظرفیت پذیرش گردشگری آنها از ابعاد اکولوژیکی کاهش یابد (Seifolahi et al,2011:68).

یکی از مهم‌ترین مقصدهایی که روندهای گردشگری جهان را در دهه‌های گذشته تحت تأثیر قرار داده، مراکز شهری و پیرامون آن است. رشد سفرهای کوتاه مدت این مقصدها را به یکی از اصلی‌ترین مراکز گردشگری تبدیل نموده و این پدیده خود را در کاهش میانگین سفر گردشگران در بیشتر مقصدهای دنیا نشان داده است. شهرها به عنوان مقاصدهای گردشگری دارای عملکرد چند منظوره هستند: آنها به عنوان دروازه ورودی به کشور، مراکز اقامت و مبدأ سفر به روستاها و مقصدهای مجاور خود هستند. علاوه بر این شهرها فقط مقصدهایی را که در آنها جمعیتی با فعالیتهای اقتصادی، زندگی فرهنگی و تحت کنترل نیروهای سیاسی کنار هم جمع می‌شوند،

نمی باشند؛ بلکه نقش مهمی را به عنوان مراکز فعالیت گردشگری بر عهده دارند. بنابراین بایستی به جای گردشگری در شهرها مفهوم گردشگری شهری مورد بررسی قرار گیرد (Rahnamaee, 2007). گردشگری شهری سعی دارد گردشگری را به عنوان یک پدیده مهم و مؤثر در تغییرات (کالبدی، اجتماعی، سیاسی و مدیریتی) و توسعه شهری را مورد بررسی قرار دهد (Movahed, 2007:1) و اکنون، بعد دیگری از اقتصاد شهری را شکل دهی نموده که به نوسازی و توسعه سیمای شهری، سیستم حمل و نقل، اقامتگاه‌های گردشگری و بهبود و ساماندهی زیرساختهای شهری منتهی میگردد (Barker and page, 2002: 247).

شهرستان آستارا هم مانند بسیاری دیگر از شهرهای ایران، یکی از مناطقی است که با داشتن جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی، اجتماعی، موقعیت تفریحی و گذران اوقات فراغت ناشی از وجود دریای خزر، تالاب استیل، گردنه حیران و بازارچه ساحلی آبشارها، همجواری با جمهوری آذربایجان و کشورهای حوزه قفقاز و... سبب جذب گردشگران از اقصای ایران و توسعه شهر شده است. روستاهای متعدد و با قابلیت گردشگر پذیری در بخش ساحلی، کوهپایه و کوهستان از استعداد بسیار بالایی برای توسعه در بخش توریسم برخوردار است پژوهش حاضر با هدف تجزیه و تحلیل امکانات و تسهیلات گردشگری و نقش آن در توسعه شهرستان آستارا انجام شده است. شهرستان آستارا علیرغم جذب گردشگران داخلی و خارجی، در اغلب زمینه‌ها با کمبود امکانات و تسهیلات لازم برای گردشگران مواجه است. اما چه عامل یا عواملی باعث شده که این منطقه علیرغم برخورداری از مواهب اقتصادی و فرهنگی توریسم، که در جاهای دیگر تبدیل به بخش‌های اقتصادی-پدرآمد جهان شده است، کمتر بهره‌بردار؟

تحقیق حاضر از نوع کاربردی می‌باشد و روش بررسی در آن توصیفی-تحلیلی است. ابزار اصلی پژوهش، پرسشنامه محقق ساخته ای با ۳۶ متغیر است که با بررسی پیشینه پژوهش و مبانی نظری تحقیق تدوین گردیده‌اند. داده‌های مورد نظر در پژوهش از طریق مطالعات اسنادی و همچنین مشاهده مستقیم برداشت‌های میدانی و تنظیم پرسشنامه از اهالی و مسئولین اداری در محدوده مورد مطالعه جمع آوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

روایی محتوایی ابزار پژوهش با نظر متخصصان و پایایی آن با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ به میزان ۰/۹۸ به تأیید رسیده است. ابزار تحقیق، پرسشنامه‌های مرتبط با فرضیه‌های تحقیق بوده که روایی آن با استفاده از تکنیک دلفی و پایایی آن از طریق ضریب آلفای کرونباخ بررسی و پس از تأیید توسط جامعه نمونه تکمیل می‌گردد. در نهایت با استفاده از اطلاعات و تجزیه و تحلیل‌های صورت گرفته نسبت به تلفیق نتایج مطالعات اقدام شده و راهبردهای لازم ارائه می‌شود.

پیشینه پژوهش‌های مرتبط

در مورد اثرات گردشگری با توجه به گستردگی موضوع در مقیاس جهانی و ملی، پژوهشها و پژوهشگران متعددی در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، محیطی و... پرداخته‌اند. در پژوهش تأثیرات گردشگری تجاری بر توسعه کالبدی فضایی مناطق شهری بانه دریافتند که رابطه آماری معناداری میان رشد گردشگری تجاری در شهر بانه با تغییرات بافت کالبدی و فضایی شهر وجود دارد (Sharifi Renani et al, 2009).

(Lotfi et al, 2015:53) در مقاله ای تحت عنوان نقش گردشگری در تامین منافع ملی ایران در منطقه ژئوپلیتیک خلیج فارس به این نتیجه رسیده‌اند که پیامد ضعف برنامه‌ریزی کارآمد محیطی و غلبه رویکردهای امنیتی و نظامی در بهره برداری از سواحل جنوبی کشور باعث از دست رفتن فرصت‌های اقتصادی، گردشگری و فرهنگی می‌باشد که در تامین منافع ملی ایران تاثیر گذار است از این رو با توجه به مولفه‌های امنیتی و با کاربرد برنامه‌های اقتصادی و جذب سرمایه گذاری اقتصادی و گردشگران خارجی، میتواند به یاری بخش گردشگری، بخشی از منافع ملی کشور تامین شود.

(Azi Mohammad and Shariat Panahi, 2016:85) در مقاله ای تحت عنوان نقش توانها و قابلیت‌های گردشگری در توسعه شهری منطقه ۲۲ تهران به این نتیجه رسیده‌اند که ایجاد مراکز جدید گردشگری مانند دریاچه شهدای خلیج فارس، آبشار تهران، بوستان جوانمردان ایران و ساخت ادامه بزرگراه شهید همت و تقویت زیرساختها و امکانات گردشگری و با قابلیت‌ها و پتانسیل‌های استثنایی و خاص این منطقه میتواند بعنوان مقصد گردشگران داخلی بوده و در صورت تبلیغات رسانه ای باعث جذب گردشگران خارجی نیز باشد.

(Darvishi et al, 2019:365) در مقاله ای تحت عنوان تحلیل نقش گردشگری در توسعه اقتصادی شهرستان رودسر به این نتیجه رسیده‌اند که گردشگری در شهرستان رودسر بر اشتغال و افزایش در آمد خانوارها و کاهش بیکاری تاثیر گذار است و موجب توسعه اقتصادی و رونق درآمد و جلوگیری از مهاجرت و تنوع فعالیت‌های اقتصادی گردیده است.

(Lotfi et al, 2019) در مقاله ای به بررسی رویکرد و نقش گردشگری مذهبی در توسعه شهری یک مطالعه در شهر مشهد پرداخته و به این نتیجه رسیده‌اند نقش گردشگری مذهبی در میان ابعاد توسعه شهری، بعد اجتماعی با میانگین ۴/۰۵ بیشترین تاثیر و ابعاد کالبدی، اقتصادی و زیست محیطی در اولویت‌های بعدی قرار گرفتند که در نهایت سطح توسعه شهری در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی متوسط و در بعد زیست محیطی ضعیف ارزیابی شدند.

(Sajjadi and karimpour Reyhan, 2016:15) در پژوهشی به بررسی راهکارهای توسعه گردشگری در منطقه آزاد اروند پرداخته و دریافتند که جذب سرمایه‌های غیر دولتی، زیرساخت‌ها و امکانات رفاهی و قابلیت‌های گردشگری همگی دارای نقشی بسیار موثر در توسعه گردشگری این منطقه می‌باشد.

(Abdullahzade & Shahkoochi, 2013:93) در پژوهشی با عنوان شناسایی و تبیین عوامل موثر بر موفقیت کسب و کارهای گردشگری در شهرستان گرگان به این نتیجه رسیده‌اند که پنج عامل امکانات و منابع، زیرساخت‌ها و خدمات، یادگیری و حرفه آموزی، ارتباطات و پیوندها و مدیریت کسب و کار ۸۰/۳۶ درصد عوامل موثر بر کسب و کارها را تبیین می‌کند.

(Moradi and Rahmani 2010) در پژوهشی به بررسی نقش گردشگری در توسعه پایدار شهر مشهد پرداخته‌اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد، اصلی ترین عامل تغییر در نواحی شهری مشهد، گردشگری با تأکید بر گردشگری مذهبی است که تمامی زوایای شهر را تحت سلطه خود دارد.

(Ibrahim Nia Samakosh ET al, ۲۰۱۳) به ارزیابی نقش گردشگری در توسعه اقتصادی_ محیطی شهر بابلسر پرداخته‌اند. یافته‌ها حاکی از آن است که گردشگری در زمینه اقتصادی، اثرات قابل توجهی داشته و علاوه بر اشتغال و درآمدزایی، سبب بالا رفتن قیمت‌ها و سوداگری زمین شده است.

(Hafezizadeh and Jafari, 2015:78) در پژوهشی با عنوان گردشگری راهبردی در جهت توسعه اقتصادی دماوند دریافته‌اند که گردشگری موجب تنوع شغلی و ایجاد فرصت‌های جدید اشتغال و افزایش درآمد در این شهرگردیده است و جهت تقویت نقش گردشگری در این منطقه پیشنهاداتی ارائه گردیده است.

(Ayhan Akis, 2011) تأثیر توریسم در توسعه شهر آنتالیا را مورد بررسی قرار داده است. نتایج نشان می‌دهد از بین شهرهای ترکیه بیشترین اثرپذیری توسعه شهری از توریسم، در آنتالیا مشاهده شده است.

(Motiei langroudi & Rezaieh azadi, 2013:75) در مقاله‌ای تحت عنوان "ارزیابی اثرات گردشگری از دیدگاه جامعه میزبان در تفرجگاه بند ارومیه" دریافته‌اند که گردشگری اثرات مثبتی همچون ایجاد اشتغال برای جوانان و افزایش درآمد برای ساکنین محلی و اثرات منفی مانند افزایش قیمت زمین برای ساکنین محلی به دنبال داشته است (Elinson Potter & Colantoni ۲۰۰۶).

در مطالعاتی به این نتیجه رسیدند که در سطح کلی تر از هر ۱۰ شهروند، ۹ نفر گردشگری را به عنوان مولد یک اثر مثبت در منطقه ارزیابی کرده‌اند که زمینه احیای محیط اجتماعی- فرهنگی را فراهم می‌آورد.

نتایج حاصل از بررسی پیشینه پژوهش نشانگر اثربخشی گسترش گردشگری بر ابعاد متفاوت توسعه شهری است که از آن جمله می‌توان به بهبود فرصت‌های اشتغال، تغییرات بافت کالبدی و فضایی شهر، افزایش جمعیت شهری، افزایش ساخت و ساز به همراه رشد مراکز اقامتی و پذیرایی، بالارفتن قیمت‌ها و غیره اشاره نمود.

مفاهیم کاربردی پژوهش

جاذبه گردشگری

منابع و جاذبه‌های گردشگری را می‌توان به دو گروه جاذبه‌های طبیعی و انسانی تقسیم کرد. جاذبه‌های طبیعی، عبارت از مجموعه ویژگی‌هایی است که انسان با چشم قادر به مشاهده و با دیگر حواس قادر به درک آن است. این جاذبه‌ها، مواهب الهی هستند که در هر سرزمینی کم و بیش وجود داشته و به سه دسته جاذبه‌های برانگیزاننده حس کنجکاوی، جاذبه‌های ویژه تفریح و لذت جویی و جاذبه‌های مؤثر در درمان تقسیم می‌شوند (Ibrahim nia Samakosh et al, 2013:18).

عوامل طبیعی همچون ساخت توپوگرافیک، شرایط اقلیمی، وضعیت منابع آب، پوشش گیاهی و حیات وحش از مهمترین عواملی است که به چشم اندازهای طبیعی، شکل مجزا و مختص به خود می‌بخشد.

منابع و جاذبه‌های انسانی، جلوه‌های تاریخی، قومی و فرهنگی جوامع انسانی شامل بناهای تاریخی مانند قلعه‌ها، برجها، پلها، کاخها، میادین، بازارها، مساجد، معابد، زیارتگاههای مختلف، مراکز تجاری و ... است.

آداب و رسوم فرهنگی و سنن مردم مختلف شامل آداب دسته جمعی در کنار مجموعه‌ای از هنرهای بومی از طبخ انواع غذا، پیش غذا، شیرینی و چاشنی تا انواع صنایع دستی

توسعه شهری

توسعه شهری یعنی تغییرات در کاربری زمین، سطوح تراکم برای رفع نیازهای ساکنان شهر در زمینه مسکن، حمل و نقل، اوقات فراغت، غذا و... . توسعه شهری علاوه بر جنبه‌های کالبدی شهری باید در خصوصیات اجتماعی، اقتصادی و نهادی شهر نیز نمود داشته باشد و شاخصهای توسعه انسانی آن را نشان دهد. (Azizi, 2003: 30)

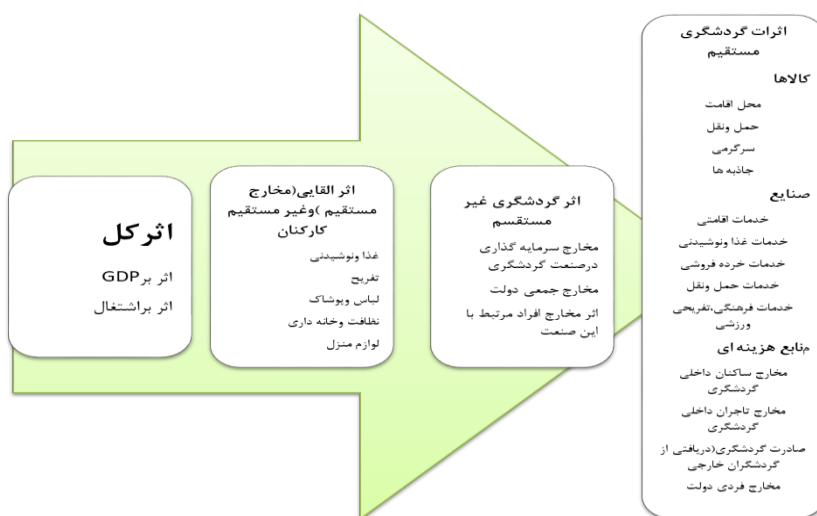
فضای شهری

مفهوم فضای شهری بستگی به شکل‌های تصرف و کاربری زمین و در نتیجه، فعالیتها و عملکردهای شهری دارد که بنا به تعریف غیر کشاورزی هستند، میتوان آن را عرصه ای عمومی با مؤلفه کالبدی دانست که فرد از طریق ارتباط با مجموعه ای از نمادها و نشانه‌های کالبدی به کشف معنای آن فضا بستر فرهنگی و جامعه شناسانه حاصل از ارزشهای فرهنگی_ تاریخی شهرنائل می‌گردد (Habib and hosseini, 2013:7).

آگاهی از دیدگاه‌های مختلف درباره گردشگری، مبانی نظری مرتبط با موضوع پژوهش و مفاهیم کاربردی آن میتواند محققان را به ابعاد مختلف گردشگری، شاخصهای اثرگذار و تحلیل ماهیت آنها آگاه سازد. بدین روی در پژوهش حاضر از مبانی نظری مطالعه شده در استخراج و تدوین شاخصهای اقتصادی، فضایی، کالبدی و ... به صورت جامع و در نظر داشتن اثرات مثبت و منفی به طور همزمان استفاده گردید. نهایتاً در تحلیل یافته‌ها و پاسخ به سئوالات، پژوهش یاریگر محققان بوده است

اثرات اقتصادی توسعه گردشگری

نتایج مطالعات بیانگر این واقعیت است که به دلیل ضعف بنیه مالی در اکثر موارد برای سرمایه گذاری در ساخت هتلها، فروشگاههای بزرگ و سایر زیربناهای مورد نیاز گردشگری ساکنان غیربومی یا خارجی وارد صحنه شده و اقدام به سرمایه گذاری میکنند و حتی اجناس مورد نیاز گردشگران را از سایر مناطق به آنجا وارد میکنند (۲۳۹: Tosum, ۲۰۰۱). کینگ و همکارانش از بعد دیگر نیز به بررسی دیدگاه ساکنین پرداختند؛ آنها معتقدند کسانی که از فعالیتهای گردشگری منافع شخصی کسب میکنند آن را خیلی مثبت ارزیابی مینمایند، اما کسانی که منافع شخصی عایدشان نمیشود نگرشی منفی به آن دارند (King et al, ۱۹۹۳: ۴۴۵).

شکل ۱: اثرات مستقیم، غیرمستقیم و القایی گردشگری Source: World Travel Council, 2016

آثار اجتماعی و فرهنگی توسعه گردشگری

نتیجه یا ره‌آورد صنعت گردشگری موجب تغییراتی در زندگی روزانه و فرهنگ جامعه میزبان می‌شود، اصطلاح «اثرات اجتماعی- فرهنگی» را به معنای تغییراتی بکار می‌برند که در تجربه‌های روزانه ارزشها، شیوه‌ی زندگی و محصولات هنری و فکری جامعه‌ی میزبان رخ می‌دهد (Gee, 1994:247). به هر حال توسعه و گسترش گردشگری در یک منطقه و یا یک ناحیه، موجب تغییرات اجتماعی و فرهنگی آن منطقه گردیده و می‌بایست جهت جلوگیری از آثار منفی و نیز تقویت آثار مثبت آن در جامعه میزبان مورد بررسی و ملاحظه قرار گیرند. تجربیات گوناگون نشان داده که گردشگری، فرهنگ و جامعه میزبان گردشگر را تحت تأثیر قرار می‌دهد. گردشگری از میراث فرهنگی منطقه حفاظت می‌کند و همچنین زمینه‌ی حفظ و ارتقای الگوهای فرهنگی در زمینه‌های موسیقی، رقص، تئاتر، لباس، هنر و صنایع دستی، آداب و رسوم، سبک زندگی و سبک معماری که از جمله جاذبه‌های مهم گردشگری است که به وسیله‌ی گسترش گردشگری زمینه‌ی حفظ و ارتقای آنها را فراهم می‌سازد. گردشگری می‌تواند در حمایت از حقوق همه مردم برای حفظ سهمشان در فرهنگ جهانی موثر باشد (salehifard,2011:44).

آثار زیست محیطی توسعه گردشگری

اثرات زیست محیطی گردشگری عمدتاً به این دلیل است که در محیط‌هایی که حساس و شکننده هستند، این فعالیت، توسعه یافته است. در نواحی که با تراکم بیش از حد بار جمعیتی در فصول گردشگری مواجه می‌شود این اثرات بیشتر می‌باشد. مانند جزایر کوچک، سواحل، نواحی کوهستانی، نواحی مرتفع، حیات وحش، کنار سایت‌های تاریخی و باستانی، زیرا این نوع مکان‌ها منابع مهم و جاذبه‌های گردشگری توریست را شکل می‌دهند (Salehi & pazoukinejad,2017:211). حضور گردشگران در کشورها مانند یک شمشیر دولبه است از یک سو عاملی است که موجب حفاظت از ثروت‌های طبیعی و یادمان‌های باستانی و مذهبی کشور می‌شود و از سوی دیگر عامل تخریب و حتی نابودی منابع است. لذا در توسعه حضور گردشگران بین‌المللی لزوماً باید تشویق اثرات مثبت و محدودسازی آثار منفی این توسعه حضور را مطمع نظر داشت: گردشگری به حفاظت و حراست از منابع طبیعی کمک می‌کند.

جامعه آماری، روش نمونه‌گیری و حجم نمونه

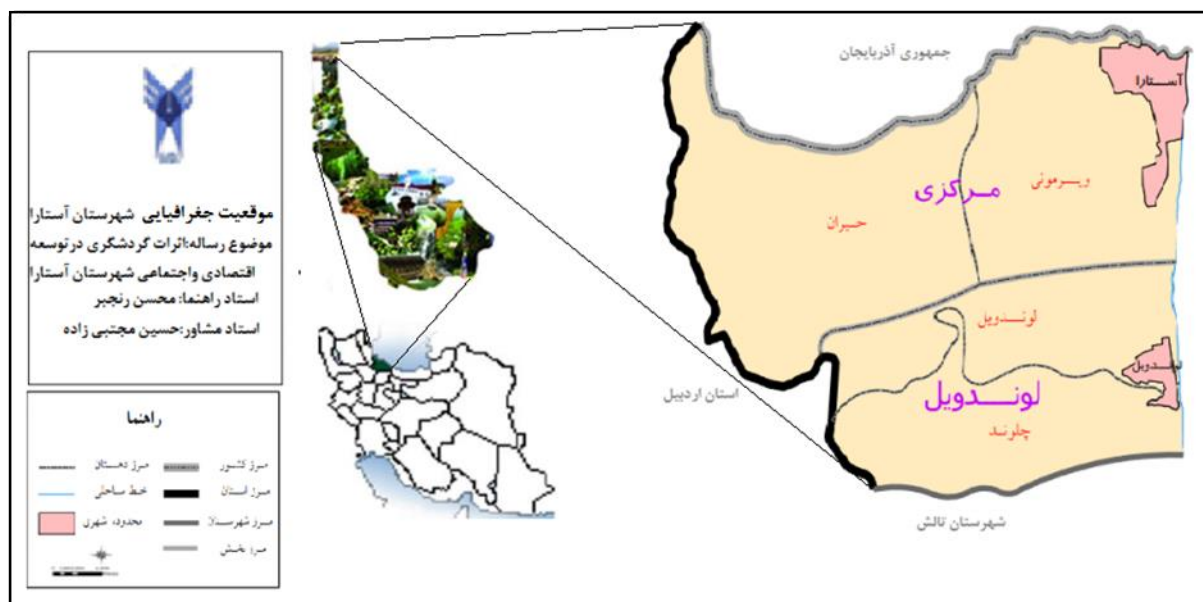
جامعه آماری شامل شهرستان آستارا با جمعیت ۹۱۲۵۷ نفر می‌باشد که در این مرحله علاوه بر استفاده از داده‌های آماری جمعیت مرکز آمار ایران از نظر کارشناسان (پژوهشگران، فعالان گردشگری و کارشناسان و مسئولین ادارات) استفاده شده است در این پژوهش با استفاده از روش کوکران حجم نمونه آماری جهت ارائه پرسشنامه برآورد و در نهایت از جامعه نمونه اقدام به تکمیل پرسشنامه شده است.

معرفی محدوده مورد مطالعه

ویژگی‌های طبیعی

شهرستان آستارا در دامنه‌های شرقی کوه‌های تالش و در ساحل غربی دریای خزر قرار گرفته است. در بخش غربی شهرستان به دلیل فرسایش، بستر رودخانه‌ها و آبراهه بصورت عمیق و دارای ریخت شناسی خشن است و شیب

دامنه کوه‌ها بسیار تند و دارای دره‌های بسیار تنگ با دیواره‌های عمودی است. رشته کوه‌های تالش بصورت یک سد کوهستانی مانع از نفوذ جریانهای هوایی از شمال و مشرق به داخل فلات ایران می شود باعث بوجود آمدن آب و هوایی خاص در این منطقه شده است (Geological Survey, Map 1: 100000 Astara). همجواری با دریا از یک طرف و پیوستگی جلگه‌های ساحلی با دریا و کوهستانها از طرف دیگر و تلفیق این عوامل با یکدیگر خصوصیات آب و هوایی این منطقه را موجب گردیده است. در منطقه تلفیق مکانیسم‌های محلی و شرایط مناسب سینوپتیکی در طول سال. ریزش بارانهای متوالی و کمی اختلاف دمای سالانه از ویژگیهای آن می‌باشد (Badiei, 1983:91) طرز قرار گرفتن کوههای تالش با جهت شمالی جنوبی که از عبور بخار آب حاصله از دریای خزر و بادهای مرطوب شمال غربی جلوگیری می کند، موجب بارندگی بسیاری در ناحیه می گردد (Bazen, 1988: 59) بیشترین بارندگی منطقه مربوط به ماههای مهر و آبان و شهریور می باشد.

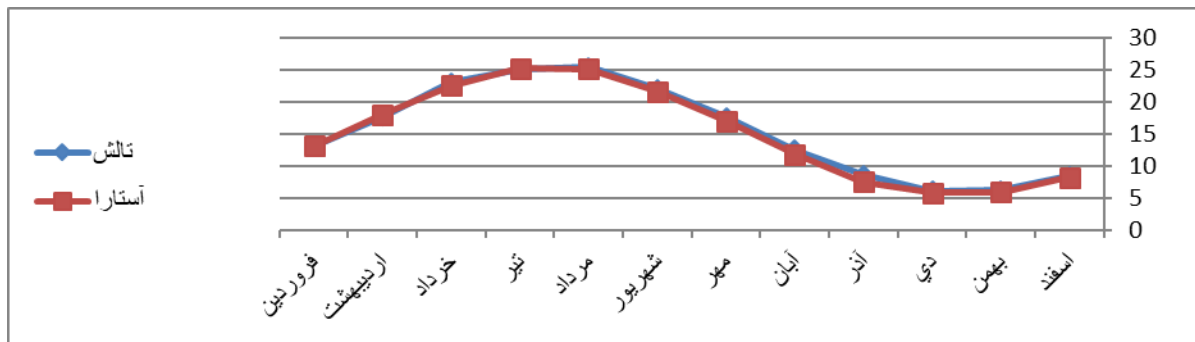

شکل ۲: نقشه موقعیت جغرافیایی شهرستان آستارا

Source: Gilan Province Statistical Information System 2017

میزان رطوبت نسبی در منطقه مورد مطالعه بین ۷۳ و ۸۷ درصد نوسان است. کمترین میزان رطوبت در بین ماههای مختلف سال مربوط به خرداد و تیر و مرداد است. بطور کلی در ایستگاههای مورد مطالعه ماههای خرداد و تیر کمترین رطوبت و ماههای سرد سال بیشترین رطوبت را دارند (Guilan Meteorological Department, 2016). دریای خزر بعنوان یک عامل کنترل کننده درجه حرارت در منطقه می باشد که موجب تعدیل درجه حرارت در زمستان و تابستان می‌شود. تعداد روزهای یخبندان در نزدیکی ساحل کم است. بطور کلی اوج شدت گرما در ماه تیر و مرداد است و سالیانه به طور متوسط از ۲۵ تا ۲۶ درجه سانتی گراد متغیر می باشد. در سردترین ماههای سال (دی و بهمن) دمای هوا به طور متوسط ۵/۸ درجه سانتی گراد بوده است. اقلیم شهرستان آستارا براساس روش دو مارتن اقلیم منطقه جزء اقلیم خیلی مرطوب تقسیم بندی شده است.

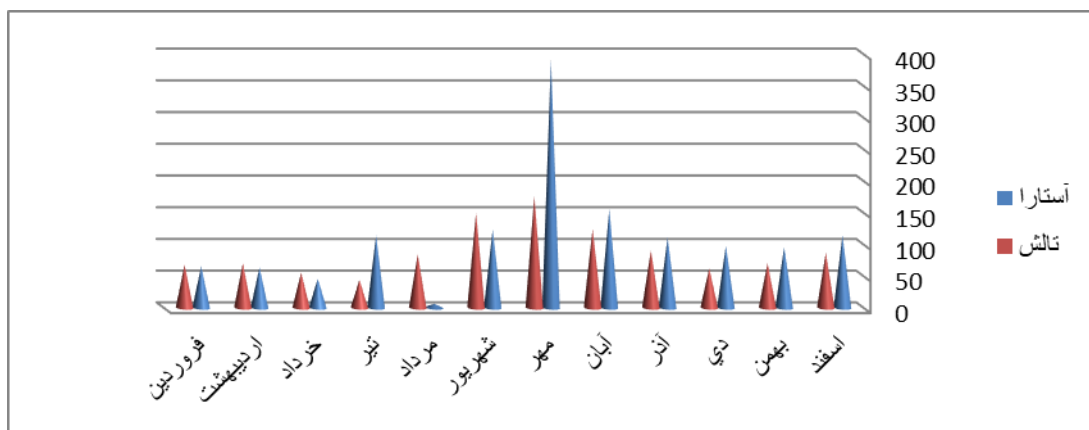

شکل ۳: نمودار میانگین دمای ایستگاههای منطقه مورد مطالعه

Source: Meteorological Organization of Iran 2016

به دلیل بارندگی زیاد در این شهرستان رودخانه‌های زیادی جریان دارند که با شیب تندی به دریای خزر می‌ریزند. مهمترین رودخانه‌های شهرستان عبارتند از: رودخانه آستارا چای درمرز ایران و جمهوری آذربایجان، چلونند چای، کانرود، لوندویل چای، ملاهادی چای می‌باشند.

شکل ۴: متوسط بارندگی منطقه مورد مطالعه

Source: Guilan Meteorological Department, 2016

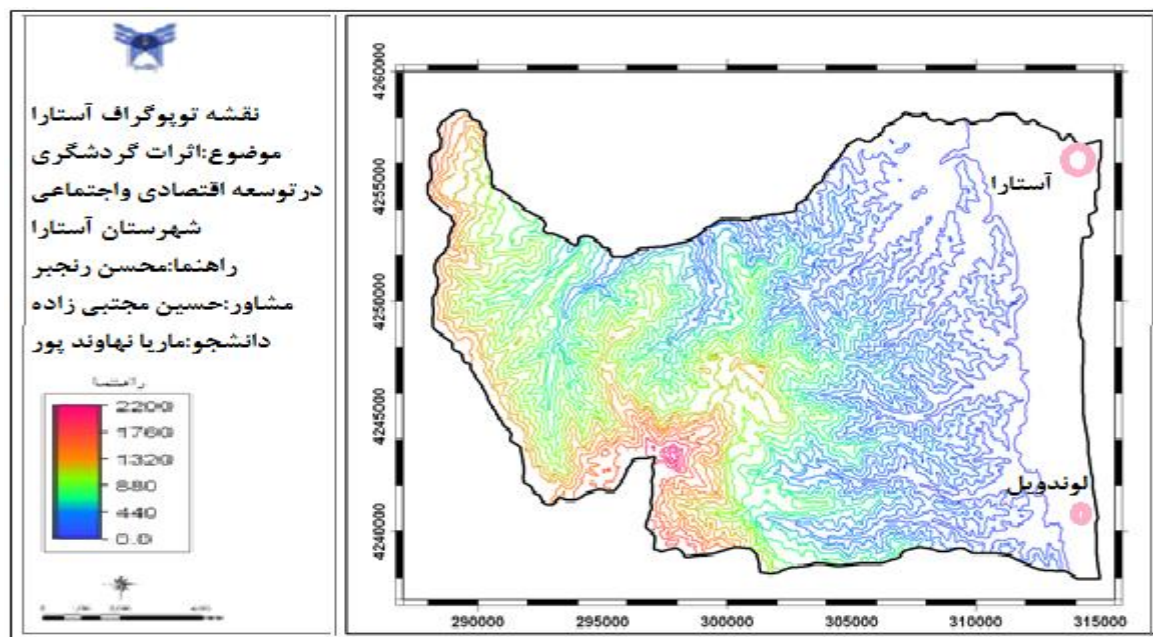
توپوگرافی به تنهای باز گو کننده بسیاری از مسائل محدوده مورد مطالعه می باشد حداقل ارتفاع شهرستان ۲۵- متر و حداکثر ارتفاع آن ۳۱۹۰ متر از سطح آبهای آزاد می باشد ۷۹/۵ درصد از اراضی شهرستان را کوه تشکیل می دهد و عمدتاً مناطق غربی آستارا تا محدوده ساحلی را شامل می شود. جلگه ساحلی با ۱۵/۲۴ درصد در شرق شهرستان و در حاشیه ساحلی قرار دارد.

جدول ۱: تپ اراضی شهرستان آستارا

تپ اراضی	مساحت	درصد اراضی
کوه	۲۸۵۶۱	۷۹/۱۵
تپه	۱۷۶۸	۴/۸۹
دشت رسوبی	۵۳۹۹	۱۵/۲۴
اراضی مسکونی	۲۵۴	۰/۷

Source: Sabz Andish Payesh Consulting Engineers Company, 2008

محدوده مورد مطالعه در بیشتر مناطق دارای شیب کمتر از ۲۰ درجه است کمترین شیب در این حوضه صفر درجه است بیشترین شیب ۷۵/۵۴ درجه است .

شکل ۵: نقشه توپوگرافی آستارا

Source: Research Findings, 2019

جدول ۲: وضعیت طبیعی آبادیهای شهرستان آستارا

شهرستان	بخش	دهستان	دشتی	جنگلی واقع در دشت	کوهستانی، دره ای یا تپه ای	جنگلی واقع در کوهستان، دره یا تپه
آستارا	حیران	۰	۰	۰	۱۱	۱۷
	مرکزی ویرمونی	۲۲	۳	۰	۰	۱
	چلونده	۵	۲	۲	۲	۹
	لوندویل	۳	۳	۰	۰	۸

Source: The Culture Settlements of astara 2011 & Research Findings, 2019

ویژگیهای انسانی

دستیابی به ویژگی‌های جمعیتی در برنامه‌ریزی‌های اقتصادی، اجتماعی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان اقتصادی و اجتماعی ناگزیر از توجه به روابط متقابل موجود میان متغیرهایی هستند که نه تنها در تحول اقتصادی و اجتماعی موثرترند، بلکه داده‌های بنیادی توسعه اقتصادی و اجتماعی نیز محسوب می‌شوند. براساس سرشماری سال ۱۳۹۵ شهرستان آستارا دارای جمعیت ۹۱،۲۵۷ نفر و ۲۸،۷۴۲ خانوار است، زبان بیشتر مردم آستارا ترکی آذربایجانی است. و تعداد کمی از آن‌ها نیز به زبان تالشی صحبت می‌کنند؛ اما گفتنی است که زبان اصلی مردم این شهر تالشی بوده و به مرور زمان با توجه به مهاجرت‌ها و همچنین نزدیکی آستارا به شهرهای آذری زبان، این تغییر زبانی به وجود آمده است و این امر در سبک زندگی، آداب و رسوم، شیوه‌های قومی و حتی ساختار زبانی اکثریت مردم آستارا به وضوح مشاهده می‌شود. آستارا برای سالیان مدید رکورددار میزان جمعیت باسواد در کشور بوده، مطابق آخرین امار سال ۱۳۹۵ جمعیت باسواد شهرستان آستارا حدود ۲۴۶۸۳ نفر که ۹۲/۱ درصد میباشد، که جزو باسوادترین شهرهای ایران به حساب می‌آید، دین و مذهب بیشتر مردم آستارا مسلمان و شیعه دوازده امامی و عده کمی از آن‌ها سنی هستند، شغل اکثر مردم شهرستان آستارا صادرات یا واردات کالا از جمهوری آذربایجان و کشاورزی است (Bazen, 1988:58).

جدول ۳: جمعیت شهرستان آستارا به تفکیک نقاط شهری و روستایی در سالهای ۱۳۸۵-۱۳۹۵

سال	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
نام			
شهرستان	۷۹۸۷۴	۸۶۷۵۷	۹۱۲۵۷
مناطق شهری	۴۷۴۳۴	۵۹۰۸۷	۶۲۸۱۴
مناطق روستایی	۳۲۴۴۰	۲۷۶۷۰	۲۸۴۴۳

Source: General Census of Population and Housing 2006, 2011 and 2016 Statistics Center of Iran

جدول ۴: بعد خانوار در بخشها و دهستانهای شهرستان آستارا (۱۳۹۵)

بخش	جمعیت	تعداد خانوار	بعد خانوار	نام دهستان	جمعیت	خانوار	بعد خانوار
مرکزی	۹۱۲۵۷	۲۱۹۲۰	۳,۱۲	حیران	۲۷۱۸	۸۶۶	۲,۵۱
				ویرمونی	۱۴۱۴۶	۴۳۵۸	۳,۲۴
لوندویل	۲۲۸۱۴	۶۸۲۲	۳,۳۴	لوندویل	۶۲۰۹	۱۸۶۹	۳,۳۲
				چلوند	۵۳۷۰	۱۶۳۵	۳,۲۸
کل شهرستان آستارا					۹۱۲۵۷	۲۸۷۴۲	۳,۱۷

Source: General Population and Housing Census 2016 & Research Findings, 2019

عوامل متعددی همچون آب و هوای مساعد، خاک رطوبتی و حاصلخیز، وجود شبکه‌های آب روان دائمی و امکانات کشاورزی فراوان و متنوع و گسترش راه‌های ارتباطی، سبب ایجاد تراکم شدید در این استان گردیده است و تراکم نسبی جمعیت شهرستان آستارا در سال ۱۳۹۵ حدود ۲۱۲/۲ نفر در هر کیلومتر مربع می باشد.

در ارتباط با وجه تسمیه شهرستان آستارا نظریات محلی متفاوتی وجود دارد ولی آنچه در منابع آمده است، آستارا کلمه تالشی است که تالشها آنرا هسته رو یا آسته رو تلفظ می کنند. اطلاق این نام به این شرح به این دلیل بوده که سالها پیش در این ناحیه تپه‌های شنی، برکه‌ها، مردابها و نزارهایی وجود داشته که راه رفتن در آنها مستلزم احتیاط بوده و از این لحاظ هوسته رو یا آسته رو نامیده شده و به مرور زمان پس از آنکه عده ای از اطراف شهرستان اردبیل و نواحی دیگر به این شهرستان مهاجرت نمودند و در آنجا مسکن گزیدند آنرا به اصطلاح امروزی آستارا تلفظ نمودند آستارا یکی از شهرهای مرزی ایران به حساب می آید و مانند سایر شهرهای مرزی از نظر اقتصادی از اهمیت بالایی برخوردار است چرا که یکی از قدیمی ترین گمرک‌های کشور با بیش از ۲۰۰ سال سابقه به حساب می آید، بندر شهر آستارا، اولین بندر خصوصی کشور و پنجمین بندر فعال ترانزیتی و بزرگ ترین گمرک زمینی و دومین منبع درآمد گمرکی در شمال کشور است (Adalat et al, 2013:8).

ظرفیتهای مکانی آستارا

از نظر اقتصادی می توان گفت آستارا به هیچکدام از شهرستان‌های هم تراز خود شباهتی ندارد. وجود نقطه صفر مرزی با شوروی در گذشته و جمهوری آذربایجان در حال حاضر و همچنین دارا بودن مرز آبی و خاکی با این کشور از جمله دلایل این ناهمگونی است. بندر مرزی آستارا و نوار مرزی جمهوری آذربایجان و بازار ساحلی با حدود هزار و ۵۰۰ غرفه در حاشیه دریای خزر و گمرک، از مناطق اقتصادی و گردشگرپذیر این شهرستان است مرز آستارا به عنوان یکی از مرزهای فعال کشور به یک قطب صادرات تبدیل شده است و توقف و گذر یک هزار و ۷۵۰ کامیون صادرات کالا در این شهرستان، گویای آن است. آستارا به سبب واقع شدن در گلوگاه حیاتی دریای خزر و

همچنین نزدیکی به مرکز کشور (نسبت به دیگر نقاط مرزی کشور) با فاصله ۵۰۰ کیلومتر از تهران و ۱۸۵ کیلومتر از مرکز استان از ویژگی‌های طبیعی منحصربه‌فردی سود می‌برد. که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- قرار داشتن در نقطه مرزی ایران با جمهوری آذربایجان
- تنها راه ترانزیتی زمینی خلیج فارس با کشورهای حوزه قفقاز
- اتصال آستارا (ایران) به آستارا (آذربایجان) از طریق راه آهن در آینده نزدیک
- دسترسی آسان به امکانات خطوط انتقال گاز و برق
- طبیعت ملایم و مساعد و گردشگری مناسب
- دریایی ملایم با ۱۲۰ روز آفتابی و با شیب کم
- بزرگراه جاده ۴۹ (ایران) که مرز آذربایجان را از طریق آستارا به قزوین و تهران و از طریق ساوه به جاده ۶۵ متصل می‌کند.

- وجود زمینهای حاصلخیز کشاورزی
- بزرگراه جاده ۱۶ (ایران) جاده‌ای در شمال و شمال غربی ایران است که از گیلان شهر آستارا آغاز می‌شود و از شهرهای تبریز، اردبیل و سراب می‌گذرد و به ترکیه متصل می‌شود.

شهرستان آستارا دارای اهمیت اقتصادی و استراتژیکی زیادی است. به طوری که می‌توان ادعا کرد، از نظر سطح اقتصادی، پیشرفت‌های شهری، سطح فرهنگی، سطح گردشگری و سطح سواد عمومی ما با منطقه مرزی سرو کار داریم که اصولاً با عام‌ترین ویژگی نقاط مرزی (یعنی محرومیت) بیگانه است. سطح درآمد عمومی اکثر مردم شهر بالا و یا متوسط بالاست و فقر چندان در حومه شهر به چشم نمی‌خورد. بیشترین سهم در درآمد مردم شهر را می‌توان در وهله اول، بازار کالاهای وارداتی آن دانست. امروزه یکی از فعالترین و پر رونق‌ترین و معروف‌ترین بازارهای مرزی در نوع خود است به طوری که تقریباً در ایام تعطیل از سراسر کشور می‌توان مسافران و خریدارانی را در این شهر مشاهده کرد که البته به همراه خود مبادله فرهنگی را نیز به همراه دارد. از دیگر آثار وجود این بازار، سطح اشتغال زایی بالای آنست در حال حاضر جمعیت زیادی از شهرها و استان‌های مجاور، بصورت مهاجرانی دائمی در این بخش مشغول فعالیت می‌باشند. بطور نسبی اگر ۵۰ درصد فعالیت اقتصاد اهالی را بازار کالاهای وارداتی تشکیل می‌دهد. بقیه فعالیت‌ها را میتوان به شرح زیر در نظر گرفت:

- ۵٪ از شاغلین بخش گمرکی که عمدتاً غیربومی هستند.
- ۱۰٪ شاغلین بخش خدمات و تجارت شهری و گردشگری
- ۱۵٪ در بخش کشاورزی و دامپروری که عمدتاً روستاییان هستند
- ۵٪ مشاغل دولتی، آموزشی و بهداشتی
- ۱۰٪ شاغلین در بخش مسکن مشغولند.

وضعیت زیرساختهای گردشگری آستارا

با توجه به اینکه یکی از عوامل توسعه گردشگری در یک منطقه زیرساختهای مورد نیاز این صنعت است که تاثیر بسزایی در تبدیل منابع به جاذبه گردشگری دارند لذا سعی شده است توزیع فضایی این امکانات زیربنایی مورد بررسی قرار گیرد. براساس سرشماری سال ۱۳۹۵، کل آبادیهای شهرستان آستارا بویژه آبادیهای جلگه ای از نظر خدمات و زیرساختها از وضعیت مناسب تری برخوردار هست و در مناطق کوهستانی شهرستان این امکانات و خدمات محدود تر و ضعیف تر می باشد. بخش اعظم راههای شهرستان آستارا آسفالته بوده و فقط ۱۶/۴۸ کیلومتر از راههای شهرستان خاکی می باشد.

جدول ۵: طول و نوع راههای شهرستان آستارا

نوع راهها	طول
بزرگراه	۴۴/۱۳ کیلومتر
راه اصلی آسفالته	۱۶۱/۳۴
راههای فرعی آسفالته	۴۷۴
راه خاکی	۱۶/۴۸

Source: Ministry of Labor and Social Affairs, 2012

در کل شهرستان آستارا از نظر واحدهای اقامتی به نسبت وسعت و جمعیت از وضعیت خوبی برخوردار است. تعداد کل تختهای اقامتی شهرستان در واحدهای مختلف اقامتی (اعم از هتل، مسافر خانه و خانه مسافر) حدود ۵۱۵۹ تخت براساس آمار سال ۱۳۹۷ می باشد. نکته مهم این است که با توجه به اینکه به عنوان یکی از مبادی ورودی کشور و یکی از قطبهای گردشگری استان گیلان محسوب می شود باید کیفیت اقامتگاههای شهرستان افزایش یابد.

جدول ۶: واحدهای اقامتی شهرستان آستارا بر حسب درجه و به تفکیک: ۱۳۹۷

شهرستان	یک ستاره		دو ستاره		سه ستاره		چهار ستاره		فاقد درجه						
	تعداد اتاق	تخت	تعداد اتاق	تخت	تعداد اتاق	تخت	تعداد اتاق	تخت	تعداد اتاق	تخت					
آستارا	۱۱	۳۵۸	۴	۱۷۴۲	۱۲۵	۳۴۴	۱۲	۲۶۱	۱۰۳۳	۲	۱۴۸	۴۶۶	۵۴	۱۶۸	۲۸۴

Source: Management and Planning Organization, 2018

جدول ۷: تعداد مسافر خانه (مهمان پذیر) و خانه مسافر بر حسب درجه و به تفکیک شهرستان آستارا: ۱۳۹۷

شهرستان	جمع		یک ستاره		سه ستاره		خانه مسافر					
	تعداد اتاق	تخت	تعداد اتاق	تخت	تعداد اتاق	تخت	تعداد اتاق	تخت				
آستارا	۶۰	۲۶۹	۱	۶۴۵	۱۵	۳۰	۵	۸۶	۳۳۱	۵۴	۱۶۸	۲۸۴

Source: Management and Planning Organization, 2018

شهرستان آستارا در سال ۱۳۹۷ حدود ۲۷ واحد پذیرایی بین راهی و تعداد تورهای گردشگری داخلی و خارجی ورودی به آستارا حدود ۳۱۹ تور بوده است. تردد اتباع خارجی در سال ۱۳۹۷ نسبت به مدت مشابه سال ۱۳۹۶ از رشد قابل توجهی برخوردار است. مرز زمینی آستارا یکی از مبادی ورودی مهم به استان گیلان محسوب می شود و حدود ۱۹/۶۲ درصد مسافران ورودی به استان از طریق مرز زمینی آستارا وارد استان گیلان می شوند

جدول ۸: تعداد تورهای گردشگری و واحدهای پذیرایی بین راهی شهرستان آستارا: ۱۳۹۷

شهرستان	واحد پذیرایی بین راهی	تعداد تورهای داخلی و خارجی
آستارا	۲۷	۳۱۹

Source: Management and Planning Organization, 2018

جدول ۹: توزیع وسایل نقلیه وارد شده به گیلان از طریق مرزهای زمینی

مرز زمینی ورودی	تعداد وسیله نقلیه	درصد از کل
لوشان	۲۰۳۷۳۰۷	۴۷/۰۳
آستارا	۸۴۵۷۰۶	۱۹/۶۲
اسالم	۱۴۲۴۲۹	۳/۳۰
طارم	۱۱۹۶۸۹	۲/۷۸
چابکسر	۱۱۷۵۹۲۲	۲۷/۲۸
جمع کل	۴۳۱۱۰۶۳	۱۰۰

Source: General Office of Cultural Heritage of Gilan Province, 2019

جدول ۱۰: تردد اتباع خارجی ورودی از مرز زمینی آستارا

سال	واحد سنجش	مرز زمینی
۱۳۹۵	نفر	۳۹۲۲۲۸
۱۳۹۶	نفر	۳۰۵۹۶۰
۱۳۹۷	نفر	۴۱۹۶۱۲

Source: General Office of Cultural Heritage of Gilan Province, 2019

یافته‌های تحقیق

تعداد ۲۸۱ نفر از پاسخگویان (۷۳/۴ درصد) را مردان، ۱۰۲ نفر (۲۶/۶ درصد) را زنان تشکیل می‌دهند. تعداد ۵ نفر (۱/۳) سنی کمتر از ۲۰ سال، ۱۰۵ نفر یا ۲۷/۳ درصد بین ۲۰ تا ۲۹ سال، ۱۴۵ نفر یا ۳۸ درصد بین ۳۰ تا ۳۹ سال، ۹۲ نفر یا ۲۴ درصد بین ۴۰ تا ۴۹ سال و ۳۶ نفر یا ۹/۴ درصد بیشتر از ۵۰ سال سن داشتند. تعداد ۲ نفر (۰/۵) بی سواد، ۱۱۱ نفر یا ۲۹/۲ درصد زیر دیپلم، ۱۰۲ نفر یا ۲۶/۶ درصد دیپلم، ۹۲ نفر یا ۲۳/۹ درصد فوق دیپلم، ۶۲ نفر یا ۱۶/۱ درصد لیسانس، ۱۴ نفر یا ۳/۶ درصد فوق لیسانس و بالاتر.

جدول ۱۱: توزیع پاسخگویان بر حسب جنس، سن و تحصیلات

جنس پاسخگویان	تعداد	درصد	تعداد		درصد	تحصیلات
			سن پاسخگویان	مدرک تحصیلی		
مرد	۲۸۱	۷۳/۴	۲۰ >	۵	۱/۳	زیر دیپلم
			۲۰-۲۹	۱۰۵	۲۷/۳	دیپلم
			۳۰-۳۹	۱۴۵	۳۸	فوق دیپلم
زن	۱۰۲	۲۶/۶	۴۰-۴۹	۹۲	۲۴	لیسانس
			۵۰ <	۳۶	۹/۴	فوق لیسانس و بالاتر
جمع	۳۸۳	۱۰۰٪	جمع	۳۸۳	۱۰۰	جمع

Source: Research Findings, 2019

تحلیل داده‌های استنباطی

شناخت عناصر و محصولات گردشگری و نیازهای گردشگران زمینه ساز برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری در مکانهای گردشگری می‌باشد و برای برنامه‌ریزان گردشگری حائز اهمیت است. به همین منظور سعی شده است در بررسی میدانی تحقیق نسبت به این موضوع توجه شده و علاوه بر مطالعات اسنادی از جامعه میزبان داده‌های لازم گردآوری شود. چون بررسی و کسب داده‌های مربوطه توسط برنامه‌ریزان منجر به شناخت جایگاه گردشگری و ارتقاء کیفیت خدمات ارائه شده به گردشگران و توسعه هرچه بیشتر جوامع محلی و ایجاد اشتغال و کسب درآمد حائز اهمیت است. برای بررسی نظرات جامعه نمونه، ابتدا تعداد ۳۰ پرسشنامه با ۴۷ سوال بصورت کاملاً تصادفی در میان آنان

توزیع و پس از بررسی نظرات تعداد ۱۱ سوال حذف و پرسشنامه ای با ۳۶ سوال تهیه و در میان جامعه نمونه که با استفاده از روش کوکران بدست آمده بود توزیع و جمع آوری شد. سوالات مندرج در پرسشنامه به ۵ بخش بسترهای مورد نیاز توسعه گردشگری (۶ سوال)، نقش متقابل عناصر گردشگری و توسعه گردشگری (۶ سوال)، اثرات اقتصادی گردشگری (۸ سوال)، اثرات اجتماعی فرهنگی گردشگری (۹ سوال) و زیست محیطی (۷ سوال) دسته بندی و تجزیه و تحلیل شده است.

جدول ۱۲: یافته‌های بدست آمده از بسترهای مورد نیاز (امکانات و تسهیلات) جهت توسعه گردشگری در شهرستان آستارا

گروه‌ها	میانگین	انحراف از میانگین	واریانس	انحراف معیار
توجه به جاذبه‌های طبیعی و تجاری شهرستان	3.87	.05	.99	.99
مدیریت گردشگری در شهرستان آستارا	3.5	.052	1.07	1.03
تقویت امکانات زیربنایی گردشگری در شهرستان	3.9	.05	1.02	1.012
تبلیغات موثر ظرفیتها و قابلیت‌های گردشگری شهرستان در شبکه‌های تلویزیونی و شبکه‌های مجازی	3.4	.06	1.4	1.18
برنامه‌ریزی برای همه زمانی کردن گردشگری شهرستان	3.7	.054	1.13	1.06
افزایش امکانات اقامتی و نظارت بر آن	3.6	.057	1.2	1.13
میانگین پاسخها	3.7	0.05	1.15	1.07

Source: Research Findings, 2019

نتایج بدست آمده از جدول ۱۲ نشان می‌دهد که از نظر پاسخگویان تقویت امکانات زیر بنایی گردشگری شهرستان با میانگین سطح پاسخ ۳/۹ و توجه به جاذبه‌های طبیعی و تجاری شهرستان بیشترین تاثیر را بر توسعه گردشگری شهرستان آستارا داشته و سایر گروه‌ها در مراحل بعد قرار دارند.

جدول ۱۳: یافته‌های بدست آمده از نقش متقابل عناصر گردشگری و توسعه گردشگری در شهرستان آستارا

گروه‌ها	میانگین	انحراف از میانگین	واریانس	انحراف معیار
نقش آثار تاریخی در توسعه گردشگری	3.26	.063	1.53	1.23
نقش جاذبه‌های توریستی (مناظر طبیعی و فرهنگی در جذب توریست	3.70	.061	1.429	1.19
امکانات رفاهی و اقامتی تسهیلات و	3.4	.063	1.540	1.24
توسعه امکانات حمل و نقل و دسترسی	3.43	.059	1.33	1.15
نقش بازار ساحلی در توسعه گردشگری	3.98	.048	.911	.954
نقش تبلیغات گردشگری	3.66	.0507	.987	.993
میانگین پاسخها	3.58	0.057	1.28	۱,۱۳

Source: Research Findings, 2019

گردشگری مقوله ای پیچیده است که از ترکیب اجزا و عناصر مختلفی به وجود آمده است. گردشگری یکی از صناعی است که ضمن تاثیر گذاری بر توسعه محصولات و عناصر گردشگری، خود نیز شديدا از محصولات گردشگری متاثر شده و توسعه می‌یابد. به همین دلیل در این نوشتار نقش متقابل عناصر گردشگری و توسعه گردشگری در شهرستان آستارا مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نتایج تحلیلی بدست آمده از جدول ۱۳ نشان می‌دهد که از نظر پاسخگویان در شهرستان آستارا بازار ساحلی با میانگین سطح پاسخ ۳/۹۸ بیشترین تاثیر را بر توسعه گردشگری شهرستان داشته و جاذبه‌های توریستی در رتبه دوم تاثیر گذاری قرار دارد. سایر گروه‌ها در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

نتیجه‌گیری و دستاورد علمی و پژوهشی

یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که گردشگری در شهرستان آستارا پیامدهای اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی و محیطی متعددی را در پی داشته است. اگرچه تاثیر مثبت گردشگری بروی برخی از متغیرهای اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی در حوزه مورد تایید است. اما با توجه به اینکه یکی از عوامل توسعه گردشگری در یک منطقه زیرساختهای مورد نیاز این صنعت است که تاثیر بسزایی در تبدیل منابع به جاذبه گردشگری دارند اما مکانهای گردشگری شهرستان آستارا در اغلب زمینه‌ها با کمبود امکانات و تسهیلات لازم برای جذب گردشگران مواجه است. علیرغم جایگاه شهرستان آستارا در گردشگری استان گیلان و برخورداری از امکانات و تسهیلات متنوع نسبت به بسیاری از شهرها و همچنین دروازه ورود گردشگران از جمهوری آذربایجان و جمهوریهای قفقاز بدلیل ورود حجم زیاد گردشگران به این شهرستان امکانات موجود در مواقع پیک گردشگری پاسخگوی این حجم از گردشگران ندارد و کمبودهایی در این زمینه احساس می‌شود.

شهرستان آستارا هم مانند بسیاری دیگر از شهرهای ایران، یکی از مناطقی است که با داشتن جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی، اجتماعی، موقعیت تفریحی و گذران اوقات فراغت ناشی از وجود دریای خزر، تالاب استیل، گردنه حیران و بازارچه ساحلی آبشارها، همجواری با جمهوری آذربایجان و کشورهای حوزه قفقاز و... سبب جذب گردشگران از اقصی نقاط ایران و توسعه شهرستان شده است. روستاهای متعدد و قابلیت گردشگر پذیری در بخش ساحلی، کوهپایه و کوهستان از استعداد بسیار بالایی برای توسعه در بخش توریسم برخوردار است. با توجه به توسعه گردشگری در شهرستان آستارا، ساکنین از کمبود تسهیلات رفاهی، خدماتی و تفریحی ناراضی اند. عدم تامین رضایت جامعه محلی در بلند مدت دارای عواقب جبران ناپذیری خواهد بود. در کل شهرستان آستارا از نظر واحدهای اقامتی به نسبت وسعت و جمعیت از وضعیت خوبی برخوردار است. تعداد کل تختهای اقامتی شهرستان در واحدهای مختلف اقامتی (اعم از هتل، مسافرخانه و خانه مسافر) حدود ۵۱۵۹ تخت براساس آمار سال ۱۳۹۷ می‌باشد. اما با توجه به اینکه به عنوان یکی از مبادی ورودی کشور و یکی از قطبهای گردشگری استان گیلان محسوب می‌شود باید کمیت و کیفیت اقامتگاههای شهرستان افزایش یابد. با وجود ایجاد کسب و کارهای متعدد، ساکنین آگاهی و علم کافی در خصوص چگونگی ارائه خدمات به مسافری و یا راه‌اندازی کسب و کاری سودمند در این زمینه را ندارند. لزوم افزایش آگاهی ساکنین از جنبه‌های مثبت و منفی توسعه گردشگری در منطقه میتواند تاثیرات مثبت آن را تا حد اکثر ممکن افزایش دهد. در صورتی که ساکنین از توسعه گردشگری در منطقه بیشتر منتفع شوند مطمئناً از برنامه‌های توسعه ای حمایت خواهند کرد و رضایت ساکنین، زمینه رشد پایدار گردشگری را فراهم خواهد نمود. با عنایت به نتایج بدست آمده و کمبود امکانات و تسهیلات لازم برای جذب گردشگران، بمنظور تحولی سازنده و پویا، ضرورت برنامه ریزی و تهیه و اجرای طرح جامع گردشگری در سطح شهرستان تامین امکانات و خدمات مورد نیاز گردشگری و تقویت زیرساختها و محصولات گردشگری میتواند موجب پویایی هرچه

بیشتر آستارا وامکان جذب گردشگر بیشتر را فراهم نماید. به همین منظور پیشنهادات ذیل می تواند راهگشای توسعه گردشگری قرار بگیرد:

استفاده از فنون و مهارت‌های بازاریابی در حوزه‌های مختلف گردشگری و انتصاب مد یران متخصص در امر بازاریابی در حوزه‌های گردشگری

توزیع مناسب زیرساخت‌های گردشگری از قبیل هتل، مهمانسرا، رستوران، کافه، مراکز تفریحی و سرگرمی و مراکز خدماتی و فرهنگی در محدوده جاذبه‌ها و نظارت بر عملکرد آنها.

ارتقای کیفیت زیرساخت‌های موجود برای افزایش رضایت گردشگران و توجه بیشتر به نظر گردشگران در توسعه زیرساخت‌های گردشگری

برگزاری جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های دائمی و فصلی در محل جاذبه‌ها

ایجاد رستوران‌های سنتی بیشتر برای معرفی غذاها، فرهنگ و آداب و رسوم محلی به گردشگران آموزش فعالان گردشگری (پلیس و نیروی انتظامی، مغازه داران بازارچه ساحلی، پمپ بنزین‌ها و افرادی که به هر نوعی با گردشگران در تماس هستند) با هدف ارائه خدمات بهتر

تبدیل شهرستان به یکی از قطب‌های مهم توریسم سلامت و درمان با توجه به مجاورت با کشورهای مرزی آغاز فعالیت منطقه ویژه اقتصادی بندر مرزی آستارا و برنامه‌ریزی برای استفاده از این ظرفیت توسعه و بهبود زیرساخت‌های توسعه گردشگری شهرستان آستارا

ایجاد و توسعه خوشه‌های گردشگری، توسعه صنایع دستی و خدمات گردشگری و توسعه بازارهای محلی با اولویت بخش‌های گردشگری و دارای قابلیت توسعه

تسریع در تکمیل بزرگراه تالش - آستارا و کاهش هرچه بیشتر زمان سفر

توسعه و گسترش اسکله و اجرای فاز بعدی اسکله بندر آستارا از لحاظ کمی و کیفی و ایجاد گردشگری دریایی توسعه کمپ سایت‌ها و اقامتگاه‌های ارزان قیمت در سطح شهرستان

تنوع بخشی به خدمات و تسهیلات گردشگری بویژه در زمینه اقامت و پذیرایی جهت تامین نیازهای گروه‌های مختلف گردشگران

پیوند جاذبه‌های منحصر به فرد منطقه با مقاصد ملی در توره‌های مختلف گردشگری.

تقویت بلافصل جاذبه‌های شهرستان آستارا با جاذبه‌های تالش، اردبیل و اطلاع رسانی آن جهت ماندگاری بیشتر گردشگران در شهرستان

References

- Abdullahzade, GH., Shahkoochi, A. ۲۰۱۳. Identifying and explaining the factors affecting the success of tourism businesses in rural areas (case study: Ziarat village of Gorgan city). Journal of New Attitudes in Human Geography. 5(2). PP:93-107
- Adalat, Z., Asgari, M., and Yousefi, F. 2013. Creating Employment in Border Areas and Its Impact on Regional Security (Case Study of Stara County), Scientific and Extension Quarterly of the Faculty of Border Sciences and Technologies, Vol 4, No 2, Pp:8-12

- AyhanAkis (2011). «The effects of mass tourism: A case study from Manavgat (Antalya Turkey)», The 2nd International Geography Symposium GEOMED, Procedia Social and Behavioral Sciences .Vol 19 .Pp:289-296
- Azi Mohammad, Z, Shariat Panahi, Majid Vali. (1395). The Role of Tourism Capabilities in Urban Development: A Case Study of District 22 of Tehran. Journal of New Attitudes in Human Geography ,Vol 8 ,No (3), Pp:85-98.
- Azizi mohammad Mehdi, 2003, The position of Housing in the Indicators Housing planning Process, Journal of Fine Arts ,University of Tehran.PP:42-31(in persian)
- Badieie,R.1983, Detailed Geography of Iran, Issue 6, Vol Vaziri, Iqbal.1378. 272pages
- Barker ,Michael and page stephej. 2002 .Visitor safety in urban tourism environment: case study aukland newziland cities ,Vol 19.No 3.Pp:247-249
- Bazen,M,1988,Talesh (an ethnic region in northern Iran), Translate by Mozafar Amin Farshchian, Volume 1, Ghods Razavi Province, 1394 ,Pages:58-59
- Colantonio, A., Potter, R.E. (2006). Urban Tourism and development in the socialist state. London: ashgate
- Darvishi,H., PouRamazan ,I.and, Molaei Hashjin,N.2019. Analysis of the role of tourism in the economic development of rural areas of Rudsar city in the last two decades. Quarterly Journal of New Attitudes in Human Geography, 12th Year ,vol 12, No(3).Pp:365-379
- Ebrahimnia Samakoush, S., Khaksari, A., Latifi, Gh., and Damadi, M .2013. Evaluation of the role of urban tourism in the economic-environmental development of Babolsar, Journal of Economics and Urban Management in the first, No (3).Pp:18
- Gee, C. Y. (1994). Residents Attitudes Towards Tourism: a longitudinal study. Spey Valley Scotland Tourism Management, vol 15, No(4), Pp: 247-258.
- Geographical Organization of Peace Forces, Topographic Maps 1:500000 Astara, Choobar
- Guilan and Planning Organization, Deputy of Statistics and Information, 2018, Abstract of the results of the labor force survey in 2016 with emphasis on Bargilan
- Haber, S, and Lerner, M. (1998). Correlates of Tourist Satisfaction, Annals of Tourism Research, Vol. 25, No. 4, Pp: 197-201
- Habib, F and ,Hosseinine, M. 2013. An Analysis of the Concept Citizenship Culture and Its Impact on the Recruitment of cultural tourism , The Journal of Urban identity
- Hafezizadeh, Sh, and Jafari, H. 2015, Strategic Tourism for Economic Development of Villages (Case study: the villages of Damavand County), Quarterly Journal of Human Geography, Volume 7, Issue 4, Pp: 75-78
- King, B., Pizam, A., and, Milman, A. (1993). Social Impacts of Tourism. Host Perceptions Annals of Tourism Research, No. 17, Pp: 445-465
- Lotfi, H., Teymouri, Q., Nodehi Hospitality, K., and Rastad Boroujeni, M. (2015). The role of tourism in securing Iran's national interests in the Persian Gulf geopolitical region. Journal of New Attitudes in Human Geography ,Vol 7 ,(2), Pp:53-68
- Lotfi, H., Musazadeh ,H., Jourablo, K. 2019, A Study of the Approach and Role of Religious Tourism in Urban Development A Study in the Holy City of Mashhad, The First International Conference on Lut Desert Tourism; Local and International Opportunities , Birjand-Birjand University - Shaukatabad Campus, Birjand University.
- Management and Planning Organization, 2017, population survey and selected demographic indicators of Guilan province in 1345-1395
- Ministry of Cultural Heritage, Tourism and Handicrafts, General Directorate of Cultural Heritage of Guilan Provinc, 2019.
- Ministry of Labor and Social Affairs, 2012 Handbook of investment opportunities and incentives for private entrepreneurs, Astara city, sixth edition
- Moradi, M, and Rahmani, B. (2010). «The Role of Tourism in Sustainable Urban Development, Case Study: Mashhad City», Geographical Quarterly of the Land, Scientific and Research, Seventh Year, No. 25, Pp: 41-52. (In Persian)

- Motiei langroudi, S.H., Rezaieh azadi, M, 2013, Evaluating the effects of tourism economy from the perspective of the host community in Band Orumieh promenade, space economics and rural development , vol 2 .No 4.Pp:75-91
- Movahed,A.(2007).Urban Tourism,Ahvaz.Chamran University Press.1995.Urban tourism.
- Rahnemaee, Mohammad Taghi. , 2007, Geography of Tourism. University of Tehran.
- Ranjbar, M, 2011, an Introduction to Ecotourism Planning and Management.Vol (2), Aiij Tehran Ecotourism Business.
- Sabz Andish Payesh Consulting Engineers Company (SAP)2008. Feasibility studies of tourism sample areas of Guilan province Bibi Yanloo forest mountain region, Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism Organization of Guilan province
- Sajjadi, P,and Karimpour Reyhan, M. (1395). Investigating tourism development strategies in Arvand Free Zone. Journal of New Attitudes in Human Geography , Vol 8,No 4,Pp:15-28.
- Salehi, S.,And Pazoukinejad, Z. 2017. Environmental Sustainability in Tourist Resorts) Case Study: Selected Cities of Mazandaran Province, Geographical Space Quarterly,Vol 17, No. 60,Pp:210-211
- Salehifard, M, 2011, Rural Tourism Basics of Planning and Structural Plans, Katibeh Publications
- Seifelahi, F.,Shabanifard, M., Hosseini, A.,and Rashidi, M,2011, Assessing the quality and capacity of urban tourism based on the behavioral pattern of tourists and the host community,Case study: Isfahan Human Geography Research,No.71, Spring 2010.Pp:68-72.
- Sharif I Renani, H, Safai Shakib, M,and Emadzadeh, M (2009). «The Effect of Tourism on Iran's Economic Growth (1989- 2008) », Journal of Financial Economics(Financial and Development Economics), Volume 2, Issue 6, Pp: 9 -25.(In Persian)
- Statistics Center of Iran ,2017, Selection of the Results of the General Census of Population and Housing 1395, Publications of the Office of the President, Public Relations and International Cooperation
- Statistics Center of Iran, Population and Housing Census of Gilan Province, 2006.
- Statistics Center of Iran, Population and Housing Census of Gilan Province, 2016.
- Toloui, Mohammad Ibrahim (2005). «The Role of Tourism in Employment», Quarterly of Work and Society, Vol. 7.No 65, Pp:90-99. (In Persian)
- Tosum, C. (2001). Challenge of Sustainable Tourism Development in the Developing World. Tourism Management,NO. 22,Pp: 239-243
- World Tourism Organization (WTO), (2004), "Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: A Guidebook".
- World Tourist Organization (2016) Tourism 2030 vision .WTO Publications Unit, World Tourism Organization, Madrid, Spain.
- World Travel and Tourism Council 2016

Analysis of the situation of tourism facilities and their interaction with the development of tourism (Case study: Astara)

Maria Nahavandpour

Ph.D. student in Geography and Urban Planning, North Tehran Branch,
Islamic Azad University, Tehran, Iran

Mohsen Ranjbar

Faculty Member, Department of Geography, Yadegar Imam Khomeini (Rah) Shahr-Rey Branch,
Islamic Azad University, Tehran, Iran

Hossein Mojtaba Zadeh Khaneghah

Faculty Member, Department of Geography, Central Tehran Branch,
Islamic Azad University, Tehran, Iran

Abstract

The statistical population of the study includes tourists, businessmen and tourism activists. Due to the inaccuracy of the number of tourists (statistical population), random sampling has been used and the areas and places where tourists have been present, including border bazaar, oyster beach, cable car , To collect data. The statistical population of the research is tourists, businesspersons and activists in the field of tourism. Due to the inaccuracy of the number of tourists, accessible random sampling has been used. Areas and places such as the border bazaar, Sadaf beach, and Hairan cable car have been designated to collect data. Descriptive findings were analyzed using SPSS software and research hypotheses were performed by Friedman test. Descriptive findings were analyzed using SPSS software and research hypotheses were performed by Friedman test. Based on the results of this study, the tourist attractions of Astara city, in addition to their lands, face a lack of facilities and facilities necessary to attract tourists, which in order to develop constructively and dynamically, the emergence of planning and tourism planning and the implementation of a comprehensive tourism plan.

Keywords: fields of tourism, development, creating jobs, Increase income, Astara

---